

O PORIADKU BYTIA A POLITIKE

DANIEL J. LEVY: Politický řád. Praha, Slon 1994, 163 s.

Dráma individuálneho aj kolektívneho života je v modernej dobe nerozlučne spätá s politikou. Politiku, politický poriadok však možno interpretovať rôzne. V užšom zmysle slova je politika činnosťou regulujúcou mocenské vzťahy prostredníctvom inštitúcií, v širšom zmysle je politická činnosť špecifickým rozmerom ľudskej existencie a politický poriadok koreluje s univerzálnejším poriadkom bytia. Toto druhé chápanie sféry politického, ktorého otcom v západnej tradícii politickej filozofie je Platón, ponúka čitateľovi Levyho kniha.

V ôsmich kapitolách okrem predslovu a záverečného slova z pera M. Palouša (*Príroda a ľudská prirodzenosť*, s. 9-11, *Politický priestor*, s. 26-41, *Politická podmienenosť*, s. 41-56, *Hranice antropológie a antropologický horizont*, s. 56-72, *Vznik poriadku*, s. 72-97, *Reprezentácia a pravda*, s. 97-115, *Ideológia a inštitúcie*, s. 115-139, *Politika ako nový problém*, s. 139-157) sa rozvíjajú úvahy o politike, politickom poriadku, ich antropologických a ontologických predpokladoch so zreteľom najmä na dielo E. Voegelina. Autor sa explicitne hlási k dedičstvu klasickej paradigmy interpretácie politiky, ktorú tematizuje na pozadí Schelerovej a Gehlenovej antropológie a Hartmannovej ontológie. Rozbory biologických, antropologických a kultúrnych konštant, ktoré určujú ľudskú existenciu a limitujú slobodu, spolu s interpretáciou kategórií (najmä času, vývoja a kauzality) Hartmannovej novej ontológie sú zamerané proti naturalistickej redukcii ľudskej prirodzenosti, napr. v podobe, ako ju reprezentuje sociobiológia (Edward O. Wilson).

Na podklade načrtnutých východísk sa v tretej kapitole venuje pozornosť interpretácii politického priestoru v širšom aj užšom význame (s.41). Z pohľadu preferujúceho afinitu medzi poriadkom, ktorý produkuje politika, a základnými určenosťami reality sa rozlišuje medzi tzv. ontologickou a politickou slobodou (s. 42). V tejto súvislosti hodno pripomenúť, že Levy patrí spolu s Arendtovou k tým nemnohým mysliteľom, ktorí politiku neseparujú od slobody, ale chápu ich v úzkej závislosti a vzájomnej podmienenosti. Zvláštne miesto zaberajú v texte reflexie o povahe a funkciách inštitúcií. Inštitúcie Levy poníma ako integrovanie poriadku moci a významu. Každá inštitúcia je určená dvomi pólmi: sily a práva, ktorých zjednotenie v podobe inštitúcie štrukturuje a organizuje sféru politického (s. 55).

Vo štvrtej kapitole sa upozorňuje na úskalia Gehlenovej biologickej interpretácie psychického, čo otvára priestor pre deskripcie a výklady Voegelinovej filozofie vedomia a dejín. Levy objasňuje základné intencie Voegelinovho uvažovania, jeho programový antinaturalizmus a zameranosť na skúmanie politických javov a procesov s akcentom na miesto a charakter symbolu v spoločenskom živote. Voegelin analyzoval politické fenomény, vzťahy medzi vládnucimi symbolmi a životnou skúsenosťou, ktoré ich determinujú. Symboly totiž nie sú jednoducho nálepkami, ktoré pôsobia nezávisle na činnosti, ale sú priamo súčasťou reality, sú nástrojom sebainterpretácie a sebapochopenia. Ako také ich treba odlišiť od vedeckých pojmov. Voegelin si však bol vedomý, že účinnosť symbolov nesúvisí s kognitívnou hodnotou, v čom videl ich nebezpečie a zvydy pre politiku, kde symboly a realita tvoria jednotu. Dva motívy sa vinú Voegelinovým dielom – výskum fenomenológie politickej existencie a skúmanie základov politických ideí, čo je rámcované a subsumované filozofiou vedomia

a dejín ako „riskantným rozhodovaním na pomedzí slobody a nevyhnutnosti.“ Levy explikuje aj Voegelinove pojmy metaxe, gnosticizmu, pričom hlavný prínos a podnetnosť Voegelinovej politickej filozofie vidí v tom, že voči obvyklej interpretácii, podľa ktorej záujem je hybnou silou vedomia a konania, podčiarkuje úlohu symbolizácie ako činiteľa, ktorý pôsobí na vedomie v tom smere, že predstava o tom, čo sme alebo čím môžeme byť, umožňuje pochopiť, čo potrebujeme (s. 96).

Sebainterpretácia ako bytostný rys ľudskej existencie a zároveň aj príčina jej historickej diferencovanosti a ideologický ráz modernity – to sú cenné vklady Voegelina do arzenálu politickej filozofie. Autorov zámer – zosúladiť antropologické východiská s Voegelinovým konceptom – je zreteľne artikulovaný v šiestej kapitole, ktorá tematizuje aj problémy tzv. elementárnej a existenciálnej reprezentácie inštitúcií (s. 112). Posledné dve kapitoly sú venované otázkam pomeru medzi inštitúciami a ideológiami, kolíziám modernity, formovaniu osobnej identity, funkciám inštitúcií, vzťahu medzi antropologickými konštantami a ontologickou stálosťou, možnosti reformulovať politiku a politický poriadok so zreteľom na transcendentnú dimenziu reality.

Doslov M. Palouša v kondenzovanej a hutnej forme rekapituluje hlavné tézy a myšlienkový kontext Levyho prístupu k politike a a zdôrazňuje zástoj Voegelina v ideovom univerze nášho storočia, keďže ide o mysliteľa v našich pomeroch neznámeho.

Hoci čitateľ nemusí s Levyho reflexiami tak v globále, ako aj v jednotlivostiach súhlasiť, ide nesporne o závažné dielko, prinášajúce nový pohľad na politiku, ktoré vhodne zaplní biele miesto na mape našej politickej filozofie.

Tatiana Sedová

SLOVANSTVO A SVET BUDÚCNOSTI

EUDOVÍT ŠTÚR: Slovanstvo a svet budúcnosti. Bratislava, Slovenský inštitút pre medzinárodné štúdie 1993, 175 s. Úvod Svetoslav Bombík, preklad Adam Bžoch.

Štúrov rukopis *Das Slawenthum und die Welt der Zukunft*, popri Kollárovom pojednaní *O slovenskej vzájomnosti* jeden z najplyvnejších slovenských myšlienkových útvarov 19. storočia, sa nakoniec predsa len dočkal vydania v slovenčine. Predchádzali mu dve vydania v ruskom preklade (1867 a 1909), ako i vydanie pôvodného nemeckého originálu Josefom Jiráskom v roku 1931. Jiráskovo vydanie, opatrené rozsiahlym poznámkovým aparátom, poslúžilo Adamovi Bžochovi ako podklad pre jeho pôsobivý preklad do modernej, dobre sa čítajúcej slovenčiny. Štúrov spis tak získal na literárnej kvalite, ktorou sa nemecká pôvodina nevyznačovala. Bžochov preklad síce nie je prvým prekladom do slovenského jazyka, zato však prvým, ktorý vyšiel aj tlačou. Táto skutočnosť núti k zamysleniu sa. Svedčí totiž o tom, že ide o prácu kontraverznú, o prácu, ktorá privádzala a privádza do rozpakov: včera, kedy sa z nej z ideologických dôvodov uverejňovali len vybrané pasáže ([1], 283-291; [2], 163-171), a napokon i dnes, kedy vyšla v plnom znení. Autor úvodu Svetoslav Bombík charakterizoval intenciu Štúrovho spisu ako „odmietnutie Západu“ a tej orientácie, ktorú zvolilo veľkomoravské knieža Svätopluk, ako aj uhorský kráľ Štefan. Štúr sa vyslovil, moderne povedané, za reorientáciu civilizačnej paradigmy latinizovaných stredo európskych Slovanov.

S istou dávkou romantického sentimentu možno konštatovať, že ide o „politický testament“. Tak či onak, *Slovanstvo* je Štúrovým posledným spisom, posledným slovom, posledným stanoviskom. Z hľadiska štýlu a výrazových prostriedkov ide o akýsi druh politickej a pro-rocky ladenej kázně, ktorej adresátom sú „bratia Slovania“, predovšetkým však politicky